

סנהדרין ל

שווערד

דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין

1. ספר תורת חיים על סנהדרין דף ל/א

דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. אע"ג שכיון בעל החלום מנין המעות והמקום מכל מקום כיון דאין חלום בלא דברים בטלים שמא מה שאמר לו של פלוני הן של מעשר הן דברים בטלים הן וטעמא דאין חלום בלא דברים בטלים נראה לפי שכח הדמיון פועל באדם וכשרואה בחלמו דבר אמת הדמיון פועל ומוסיף דברים שקרים:

2. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף ל/א

ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. קשא למה קאמר הכי והא חזינן בעלמא דסומכין על החלום וחשין אליו, ומה גם הכא דאיכא רגלים לדבר שהחלום אמת, דהא מצא כאשר הגיד לו בעל החלום. ונ"ל בס"ד דאמרו רז"ל אין חלום בלא דברים בטלים ולכן הרואה שנידוהו בחלום ועשו לו התרה בחלום צריך שיתירו לו עשרה בני אדם בהקיץ דשמה הנדוי שראה בחלום אמת וההתרה שקר, והנה כאן אמר לו במקום פלוני כך וכך ובמקום פלוני כך וכך ונמצאו אלו אמת, ולהכי בעל כרחנו שדיון האמת על ידיעת הסך והמקום, והשקר על מה שאמר מעשר הן, דנימא דבר זה היה הדברים בטלים של החלום וישאר הממון בחזקת חולין...

3. שו"ת תשב"ץ חלק ב סימן קכח

ומה שראוי לדקדק בזה הוא בענין החלומות דרך כלל במאמרי התלמוד כי הידיעה בכללים קודמת בטבע ובסדר לידיעה בפרטים וראינו כי יש מקומות שחכמינו ז"ל חוששין להם ויש מקומו' שאין חוששין להם כלל וראוי לנו לחזור אחר טעמי הענין כי ידיעת הדבר בסבותיו היא ידיעה שלימה. ובלא ידיעת הסכות אינה ידיעה רק מחשבה וכשיעלו בידינו הטעמים יתבררו ויתלבנו ויצרפו הדברים במה היתה החטאת הזאת בענין דרושנו אשר אנחנו הולכים סביבו. אמנם המקומות אשר ראינום שהם חוששין לחלומ' הוא זה המקום אשר עליו ה"ל זה המשא והמתן והוא שנדהו בחלום המוזכר בראשון (מנדוים) [מנדרים] (ח' ע"א) וכן במקומות אחר' מפורשי' באחרון מברכות וביבמו' בפ' האש' רבה (צ"ג ע"ב) (אחזיקו) [אקריין] קנה רצון מאי לאו הכי קאמרי הנה בטחת לך על משענת קנה הרצון לא הכי קאמרי ליה קנה רצון לא ישבר וכו' עד לאמ' יוציא משפט. אמנם במקומות שאין חוששין להם כלל הוא מה שהוזכר בפ' זה בורר (ל' ע"א) שאמרו שם הרי שה' מצטער על מעות מעשר שני שהניח לו אביו בא בעל החלום ואמר לו כך וכך הם במקו' פלוני הם זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין והרי כאן סתיר' מפורשת ...

מעשה אחר שנתישב לנו מדברי חכמינו ז"ל והשכל מעיד עליו כי יש חלומות צודקים ראוי לחוש להם. ויש חלומות בלתי צודקים אין לחוש להם אנחנו מסופקים בזה החלום אם הוא צודק או הוא בלתי צודק אם יש לנו לחוש בדבר הראוי לחוש ושלא לחוש בדבר שאין ראוי לחוש כפי שרשי התלמוד. וידוע הוא כי בכל דבר שבממון יש לנו להעמיד הממון שנפל בו הספק בחזקתו ועל זה אמרו באותו שהיה מצטער על מעות מעשר שני שהניח אביו שאין לו לסמוך על החלום ויונה הממון הוא בחזקתו כאשר ה"ל קודם החלום דברי חלומות כבענין זה לא מעלין ולא מורידין להוציא הממון מחזקתו וכן כתוב זה בשאלתא דויהי מקץ וכן בהוא אפטרופא דהוי מזבין ארעא מספקא לא יחבי ליה רשותא למזבן בלא דינא. אבל במי שנדהו בחלום אם על ידי מלאך הוא הרי הוא מנודה ואם ע"י שד הוא אינו מנודה וא"כ זה ספק מנודה ספק אינו מנודה והרי זה כספק איסור' אם אסור לספר ולכבס ולהתרחק מבני אדם ד' אמות אם לא ומן הספק צריך היתר ככל ספק איסור' שאפשר לצאת מידי ספק על ידי תקנה ויתירוהו עשרה שזה הוא מנודה לשמים.

4. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תפג

ועל ענין החלום ששאלתני. אע"פ שאמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין ומן הדין אינו חייב לענות נפשו על דברי חלומות. כאלו החלום הזה שבא ברוב ענין מתמיה ושהוא מעיד שכל מה שאמר לו אביו בחלום ארע לו וסבל דברים קשים על בטול דברי אביו. אינו יודע היאך אכניס עצמי בזה אע"פ שעל רוב החלומות השוא ידברו בהא יחוש על עצמו.

5. שו"ת הרא"ש כלל ח סימן יא

הנודר או נשבע בחלום, ששאלת אם צריך התרה, כמו נדוהו בחלום. דע, כי אין צריך כלום; דאפילו הנשבע בהקיץ בעי פיו ולבו שוים, כל שכן בחלום; שאין כאן לא פה ולא לב. ולא דמי לנדוהו בחלום (נדרים ח), דסימן קללה הוא בעלמא, שהרחיקוהו מן השמים וצריך קירוב.

6. ספר חסידים - סימן תשכז

מעשה שעשו ארון למת ונשאר מן העץ, אמר יהודי אקח אותה חתיכה ואתקן כנור, אמרו לו אל תקח, ולא חשש ותקן כלי שיר מאותה חתיכה, וראה בחלום אותו המת שתיקנו לו הארון, ואמר לו קודם שתיקן משיר הארון כלי שיר, אם יתקן הוא ינקום ממנו, ולא חשש ותיקן. ועוד אמר ל' אם לא ישבור הכנור יהיה מסוכן ולא חשש, וחלה, וכשחלה מאד לקח בנו אותו כלי שיר ושיבר על קבר של אותו שנראה לאביו, והניח השברים על הקבר ונתרפא אביו: ואמר על ענין המת לועג לרש חרף עושהו (משלי יז ה). ואשר נאמר (קהלת ט ה) והמתים אינם יודעים מאומה, אם בא המת בחלום על ענין המצות, כמו שאמר מעות של מעשר שני הם, דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין:

שו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא - אבן העזר סימן עב

(סתירת היתר הראשון) ...

והנה כתב הב"י בח"מ סי' ל' סעיף ו' בשם הריב"ש וגדולי הפוסקים דאף דבעינן בדין מרומה דו"ח היינו שהדיין צריך לחקור היטב אבל אין דינו כד"נ ממש לענין שאם אמר איני יודע שתהא עדותו בטילה. וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון דהיינו עדי זנות דגמיר ר"ת מגזילות וחבלות להיות כנדון שאם הדיין עשה את שלו ודרש וחקר היטב והעד אומר איני יודע שאין עדותו בטילה. ודעת הרא"ש איברא דכתב בתשובה כלל מ"ו סימן א' דלאסור אשה על בעלה כ"ע מודים דבעי דו"ח. אבל נלע"ד דהרא"ש לא קאמר האי דינא אלא היכא שמעידים על דבר שאם היתה סנהדרין נוהגת היתה מתחייבת ע"פ עדותן מיתה או מלקות כדמייירי הרא"ש התם ביבמה לשוק +/הגהות רב"פ/ נ"ב צ"ע דהא ליכא התראה והתרת א"ע למיתה כיון שאין דנין בזה"ל ד"ג, ובכה"ג אף בזמן הסנהדרין לא היה מקום לחיוב מיתה והמעין בתשובת הרא"ש יראה דשם לא היה חיוב מלקות וכבר הושג ע"ז ובעצמו הודה המחבר כדאיתא לקמן סימן ע"ד (דף ע"ג) בד"ה ומה שהאריך שם ע"ד שורה י"ח. (גם בעדי כיעור. נדפס בעטרת חכמים אה"ע"ז יו"ד): + דהרי אמרינן ביבמות דמר סבר כיון דאיכא כתובה למשקל כדניי ממונות דמיא ומ"ס כיון דשרינן א"א לעלמא כד"נ דמיא וא"כ עדי זנות מהיכא תיתי לדמויי לד"נ כיון דלא שרינן לה לעלמא בלא גט ליכא לתא דנפשות כלל אדרבה דנראה דמיא טפי לד"מ כיון דמפסדת כתובה כאשר כבר כתבתי. אך הטעם הוא כיון דעל הזנות בעצמו יש עכ"פ חיוב מיתה וכן ביבמה לשוק דמייירי הרא"ש בתשובה יש חיוב מלקות ולכך דמיא לדיני נפשות ובעי דו"ח משא"כ עדי כיעור או עדי הודאה שהודית האשה בפניהם שזינתה שאינה מתחייבת ע"פ הודאתה ולא ע"פ עדי כיעור לא מיתה ולא מלקות דגם על יחוד דא"א אין מלקין והכתובה מפסדת ודאי דלא דמיא כלל לד"נ רק לד"מ דלא בעי דו"ח. זה נ"ל ויש לי ראייה נכונה מפורשת לדברי בש"ע אה"ע סי' י"א דהאריך הש"ע בדין קיניי וסתירה ובדין עדי כיעור ובדין קלא דלא פסיק ואחר כל אלה כתב י"א שאם באו עדים שאשת איש זינתה צריכין דרישה וחקירה. ויש לדקדק בדבריו מדוע לא כתב סתם יש אומרים שעדים הבאים לאסור אשה לבעלה צריכין דו"ח ויותר חזקה תמיה זו למי שבקי בדרכי הרב"י לכתוב תמיד אחד מלשון הקדמונים שמקור דין זה ממנו נובע ולא לכתוב לשון חדש וכאן מקור דין זה נובע מתשובת הרא"ש ז"ל והרי הרא"ש כתב סתם עדים לאסור אשה לבעלה צריכין דו"ח ומדוע עזב הרב"י דרכו ושינה לשון הרא"ש אלא הוא הדבר אשר דברתי דהרא"ש השיב שם לשואלו הלכה למעשה שאירע ביבמה דהאשה והאיש חייבים מלקות ולכך השיב סתם דבעי דו"ח לאוסרה על בעלה אבל הש"ע דהאריך כאן בדין קיניי וסתירה ועדי כיעור והדומה להם אילו כתב סתם דעדים המעידים לאסור אשה לבעלה צריכין דו"ח הוה קאי אכל הקודם גם בעדי כיעור ובאמת עדי כיעור א"צ דו"ח שהרי אין שם שום חיוב הדומה לד"נ לכך פירש בהדיא עדים המעידים על אשה שזינתה שיש חיוב מיתה בעדותן +/הגהות רב"פ/ נ"ב י"ל דהאיסור ע"י עדי כיעור עם קלא דלא פסיק הוא בדרך אומדנא וקרוב לודאי שנעשתה התועבה ע"כ א"צ דו"ח אבל היכא דליכא קלא דלא פסיק דא"א לאסור רק מדין עדים שמעידין שזינתה י"ל דבעינן דו"ח: + זהו נ"ל ברור בדעת הש"ע למי שיש לו דעת נכונה ושקול נכון בדברי הפוסקים.

כל זה אני אומר לרווחא דמלתא ובגוף הדין ת"ל אנהרינהו לעיינין וכוונתי האמת בדעת הרא"ש דהרי אמרו בסנהדרין ריש פרק היו בודקין מה בין חקירות לבדיקות חקירות אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה בדיקות אפילו שניהם אמרו אין אנו יודעין עדותן קיימת. ופריך בגמרא מכדי אידי ואידי דאורייתא מה בין חקירות לבדיקות א"ל הכי השתא חקירות אמר אחד א"י הוי ליה עדות שאי אתה יכול להזימה בדיקות אמר א"י עדות שאתה יכול להזימה הוא עכ"ל. נמצא אף דהבדיקות הם דאורייתא הוא רק לענין זה שצריך הדיין לבדוקם פן ימצא בדבריהם שקרים שיכחישו זא"ז אבל אם לא הכחישו זא"ז רק אמרו א"י אז לא קפיד קרא וכן בחקירות אי מטעם הכתוב ודרשת וחקרת לחוד היה ראוי להיות כמו בבדיקות שצריך הדיין לחוקרם פן ימצא בדבריהם שקרים ואז היה עדותן בטילה אבל אם אמרו א"י היה ראוי להיות כמו בבדיקות עדותן קיימת לולא טעם אחר שיש בחקירות דבעינן עדות שאתה יכול להזימה שזה טעם אחר לביטול עדותן באיני יודע ולא מטעם הכתוב ודרשת וחקרת /וחקרת/. דוק בדברי כי המה נכונים למעין +הגה"ה: ולפ"ז אתי שפיר מה שהקשה הר"ן ז"ל בחידושו לסנהדרין על הר"ז הלוי והובא בתשובת ר' בצלאל אשכנזי תשובה ה' וז"ל הר"ן. כתב הר"ז"ה ז"ל דהני חקירות עבדי כשבאין לבדוק כל אחד ואחד מן העדים קודם שיתחיל לדבר כדי להחמיר עליו העדות וכו' ומ"מ אם התחיל עדותו לומר בשנה זו או אשתקד אין צריך לפרש באיזו שנה בשבוע ובאיזה שבוע דכיון שאמר בשנה זו הרי פירש באיזו שנה אע"פ שאינו יודע שנה זו כמה היא בשבוע וכן אם אמר בחודש זה אע"פ שאינו יודע שם החדש אי נמי אמר אתמול או יום שלפניו אבל אינו יודע כמה ימים עברו מן החודש אין עדותן נפסלת בשביל כך וא"צ לפרש יותר אלא באיזו שעה ובאיזה מקום וכן אם אמר כו' ויכולין להזימם בכך עכ"ל הר"ז"ה. וכתב עליו הר"ן דבריו נראין מסברא מכרעת אבל פשטא דגמרא לא משמע כן דמדאמר בגמרא אמר להן ר"י לחכמים לדבריהם מי שבא ואמר אמש הרגו אומרים לו באיזו שנה וכו'. אלא אע"ג דלא צריך רמינן עליה כרשב"א ומשמע לעיכוב בעינן הני ז' חקירות כיון דילפינן להו מקראי וכו' ע"ש עכ"ל הר"ן. ולפי מה שהארכתי דמטעם הכתוב בחקירות ודרשת וחקרת לא חמירי מבדיקות דהם גם כן דאורייתא ואעפ"כ אם אמרו א"י לא נפסל כן הדין בחקירות ג"כ אלא דטעם אחר יש בחקירות מטעם כאשר זמם שזה טעם אחר ושם לא כתיבי שבע חקירות אלא דמסברא כל השבע חקירות מישיב שייכי להזמה והיינו כשהתחיל באיזה שבוע עדיין צריכין אנו לשואלו כסדר עוד באיזו שנה כדי להזימו על אותה שנה וכן כלם אבל כשהתחיל עכשיו או אמש הרגו שוב אין החדש והשנה שייכי להזמה כאשר חילק הר"ז"ה. ואף דעדיין כל החקירות דאורייתא מטעם חקירות דכתיבי בקרא מ"מ לא חמירי מבדיקות דאידי ואידי דאורייתא והדיין צריך לבדוק ולחקור כדי לאיים על העדים אבל אם אמר א"י כשר. ודוק בלשונו של הר"ז"ה שלא כתב שאין צריכין לחקרו ולדרשו יותר אלא כתב שאין העד צריך לפרש יותר שאע"פ שאמר איני יודע כשר כיון דאין הזמה שייכי בזה שוב אין החקירות חמור מבדיקות, ודוק היטב. +